

## HET ELFDE GEBOD

WEES  
NIET  
ONVERSCHILLIG

## Opdracht in boek 'het elfde gebod'

Voor Rianne, mijn onvermoeibare 'Sparringpartner'.  
Met eindeloos geduld heeft ze het fotomateriaal in oude familie-  
albums bij elkaar gezocht en van teksten voorzien.

Daarbij tegelijk mijn teksten gecorrigeerd.

Ook het idee voor de titel van dit boek komt haar toe.  
Maar het allerbelangrijkste is haar moed om haar soms  
pijnlijke herinneringen prijs te geven.

Voor haar buig ik mijn hoofd.



GERARDUS DUBBELD



HET  
ELFDE  
GEBOD

1944 • 24 september • ALEM

# INHOUD

<b>TEN GELEIDE</b>	11
<b>VOORWOORD</b>	17
<b>INLEIDING</b>	18
<b>GETUIGENIS VAN JEANNE BOELEN- DE ROOIJ</b>	25
- <i>De voorgeschiedenis: januari 1938 tot 17 oktober 1943</i>	25
- <i>Ijsvrij op Ameland</i>	25
<b>INVAL DUIITS LEGER, 10 MEI 1940</b>	29
- <i>De bruggen worden opgeblazen</i>	29
- <i>De bombardementen</i>	31
- <i>De oorlog komt erg dicht bij huis</i>	35
<b>JAN STEENBEKKERS EN 'DE GROEP KLINGEN'</b>	43
<b>WOENSDAG 6 SEPTEMBER 1944, EVACUATIE NAAR ALEM</b>	47
- <i>Schietincident</i>	50
<b>GEBEURTENISSEN TEN HUIZE VAN FAMILIE KLINGEN</b>	52
- <i>Getuigenis Jeanne Boelen- de Rooij volgens P.V. H.C. Reijnen</i>	53
- <i>Getuigenis Jeanne Boelen-de Rooij volgens P.V. P. van Wijk</i>	57
- <i>Verhoor van SS-Ostuf Oskar Pahnke, 23 april 1948</i>	62
- <i>Overige verhoren door H.C. Reijnen</i>	64
<b>HET COMMISSARIAAT MILITAIR GEZAG</b>	66
- <i>Toegevoegde Eigen Verklaring H.C. Reijnen</i>	67
- <i>Opgave voor de Eerlijst der Namen van hen, die voor het Vaderland zijn gevallen</i>	70
- <i>De 'bescheiden' bijdrage van Louis Boelen aan het verzet</i>	73

<b>GERRIT WILMINK EN HET SPIONAGE- EN PILOTENNETWERK</b>	
<b>ROND H. GERRITSEN</b>	77
- <i>Vluchtroute en arrestatie van Gerrit Wilmink</i>	78
- <i>Verzets-, spionagenetwerk en pilotenhulp</i>	78
- <i>Zend- en ontvangapparatuur van Jhr. Roëll</i>	80
- <i>Verraad door infiltrant Willy Kramer</i>	81
- <i>Nawoord Coen Hilbrink</i>	81
<b>VERZET EN INLICHTINGEN A.F. VAN GOELST MEIJER</b>	86
- <i>Inrichting netwerk van vertrouwelingen</i>	87
- <i>Verbindingslijn over land</i>	88
- <i>Voor de eerste keer onderduiken</i>	90
- <i>Inlichtingenwerk en pilotenhulp</i>	90
- <i>Zendstation en de vlucht uit koepelgevangenis Arnhem</i>	92
<b>OVERWEGINGEN EN VRAGEN BIJ DE HERINNERINGEN VAN A.F. VAN GOELST MEIJER</b>	95
<b>BESLUIT</b>	99
<i>De periode na oktober 1944</i>	99
- <i>Lithoyen</i>	99
- <i>Zaltbommel</i>	102
- <i>Onderzoekingen eind jaren zeventig door P.A. Gijsbertsen</i>	107
- <i>Alem</i>	109
- <i>Rossum</i>	112
<b>GERAADPLEEGDE LITERATUUR</b>	113
<b>HERKOMST VAN AFBEELDINGEN</b>	114
<b>BIJLAGEN</b>	115
<b>OVER DE AUTEUR</b>	127



*Feestelijke opening Hotel 'Den Boogerd' 10 mei 1937, de vlaggenparade.*



*Feestelijke opening Hotel 'Den Boogerd' 10 mei 1937, Bommelaars zijn uitgenodigd.*





*Feestelijke opening Hotel 'Den Boogerd' 10 mei 1937, drukte op de Rijksweg Den Bosch - Utrecht.*



*Feestelijke opening Hotel 'Den Boogerd' 10 mei 1937, oberkelner Eddy Kool en Louis Boelen.*



*Parkeerterrein Café-Restaurant 'Den Boogerd' met blik op Koningin Wilhelminaweg te Zaltbommel.*

## TEN GELEIDE

Terugdenkend in de schaduw van het verdriet hebben we deze geschiedenis onderzocht.

*Het voelt aan alsof we verkeren in een bos met zijn levende geschiedenis, in bomen opgeslagen. Maar toch de weg erheen, verengd tot het spoor dat we volgen: het uitzicht, de velden, de bermen, de autoweg in de verte, alles wordt vertroebeld door de bomen van het bos. Je raakt verdwaald tussen de veelheid van bomen. Het zijn allemaal verhalen die bijdragen aan de waarheid, maar tegelijkertijd het pad dat we betreden ondoorzichtig maken. Pas na lang zoeken zien we licht door de bomen heen en weten we dat we de juiste weg hebben gevonden.*

Na 75 jaar heeft in Auschwitz de grote indrukwekkende herdenking plaats gevonden. Een diep emotioneel gebeuren voor alle landen van Europa en de hele wereld.

In het overvolle programma van getuigenissen en herinneringen hebben de aanwezige nabestaanden en regeringsleiders die ene zin horen uitspreken. Die ene zin: 'WEES NIET ONVERSCHILLIG' ofwel: het Elfde Gebod. Daarover gaat dit kleine boek. De feiten, de verhalen en de waarheid, een zoektocht nu we meer dan 40 jaar op 4 mei de moord op Louis Boelen en Jan Kling en zijn dochter Mathilde in Alem hebben herdacht.

Ieder jaar hebben we als nabestaanden van Louis Boelen samen met de inwoners van Alem de stille tocht gelopen naar het monumentje halverwege de Jan Klingeweg, destijds in 1948 op initiatief van Jan Steenbekers gerealiseerd.

Louis Boelen heeft als oprichter van het Hotel-Café-Restaurant 'Den Boogerd' in Alem geen bekendheid. Zijn gezin en ook het personeel zijn de eerste week geëvacueerd geweest op twee aan de zuidkant van de dode Maasarm afgemeerde rijnen 'Sarto' en 'Rea' van de familie. Aan de overkant liggen twee woonschepen. Na een aanval door Engelse jachtbommenwerpers op enkele verderop ge-

legen Duitse kanonneerboden ontstaat brand op deze woonschepen. Als gevolg daarvan grote schrik bij de evacués die overhaast naar het dorp Alem vluchten. Zij zijn daar gastvrij opgevangen. Het gezin van Louis Boelen is onderdak gekomen in de woning van Jan Klingen, dat wil zeggen overdag verblijft iedereen op de schepen en 's nachts in het huis van de familie Klingen.

Zoals ook de schaduw zijn oorsprong kent, zo is ons onderzoek begonnen bij de persoonlijke herinneringen van Rianne Boelen, mijn echtgenote, en in de loop der jaren bijeengebrachte informatie.

Het eerste concept van deze herinneringen hebben we besproken met Els van der Meer, destijds nog archivaris van Nationaal Museum Kamp Vught. Zij heeft ons aangeraden een onderzoek te laten verrichten door het NIOD naar mogelijke verbanden tussen Louis Boelen, Van Dam van Brakel en Van Goelst Meijer en de overval op Hotel 'Gottschalk'.

Op basis van de bij het NIOD beschikbare bronnen kan onderzoeker René van Heijningen geen verbanden vinden tussen de door ons aangegeven personen en gebeurtenissen. Hij acht het niet onwaarschijnlijk dat Louis Boelen inderdaad slechts de toevallig aanwezige, niets vermoedende evacuë is geweest. Wel heeft hij in een drietal bijlagen een kopie gestuurd van de 'Eerelijst van de Namen van hen die gevallen zijn voor het Vaderland' op naam van Louis Boelen. Hier wordt voor het eerst de naam genoemd van Gerrit Wilmink, een verzetsman die gedurende ongeveer twee maanden in 'Den Boogerd' ondergedoken is geweest.

Via internet hebben we informatie gezocht over de persoon A.F. van Goelst Meijer. In het tijdschrift van het Ministerie van Defensie, 'Mars et Historia', blijkt een artikel gepubliceerd te zijn geweest dat vooralsnog voor ons onvindbaar is. Het is later door de oud- hoofdredacteur, J. van den Berg aan ons toegestuurd. In een tweede rapportage hebben we de door ons veronderstelde verbanden tussen Van Goelst Meijer, Van Dam van Brakel en Louis Boelen nader kunnen motiveren. Deze tweede concepttekst hebben we opnieuw besproken met Els van der Meer. Zij heeft ons de persona lia en een foto van de heer Wilmink uit Hengelo gegeven.

Bij een bezoek aan het NIOD hebben we over de heer Wilmink meer details gevonden in het boek 'De Illegalen' van Coen Hilbrink en tegelijk ook over de zogenaamde V-man Willy Kramer in het periodiek van de ondergrondse 'De Zwerver' waarop de heer Mollema, een bekende van Louis Boelen, geabonneerd is geweest.

In: 'Vertel nog eens...', de verzameling interviews door Gerrit Verkuil gebundeld en uitgegeven staat het vraaggesprek met de weduwe van D. van Dam-van Brakel. Informatie over Van Dam van Brakel hebben we voor een groot deel aan dit interview ontleend.

We zijn nog op zoek geweest naar de namen van mensen in Alem die in de oorlog Engelse piloten in veiligheid zouden hebben gebracht. Jan van Bortel verwijst ons naar het kerkhof in Alem omdat daar bij verschillende grafstenen namen van destijds toegekende 'Verzetshedenkingskruisen' bewaard zijn gebleven. Het is de ontbrekende schakel.

Bij de heer Herman Verbruggen van het Ministerie van Defensie hebben we de dossiers opgevraagd van de personen aan wie in Alem het Verzetshedenkingskruis is toegekend. Hij heeft ons de dossiers van Jan Steenbekkers en zijn moeder toegezonden. De andere dossiers berusten bij het SVB. Wegens de uitbetaling van oorlogspensioenen kunnen volgens de heer Jean Veth van het SVB bij deze dienst ondergebrachte dossiers slechts bij hoge uitzondering ter beschikking gesteld worden en dan nog alleen aan nabestaanden.

Bij het destijds rondvragen in Alem wordt de naam Huub van Mil genoemd als de persoon die piloten heeft helpen vluchten. Het blijkt onjuist te zijn. Het is Antoon van Mil en we krijgen deze informatie van de 90-jarige Johan van Mil. Toon is na de oorlog met een Duitse vrouw getrouwd en heeft tot aan zijn dood (1976) in Gladbeck gewoond. Het Verzetshedenkingskruis is aan hem postuum toegekend. Teleurstellend voor ons hebben alle onderzoeken en getuigenissen toen niet geleid tot een sluitende reconstructie. Het is Jan Buylinckx van het Regionaal Archief Rivierenland die ons helpt aan het proces verbaal van P. van Wijk waarin voor de eerste maal de namen Rieberg, Eckartz en Pahnke genoemd worden. Buylinckx heeft ook een onmisbare bijdrage geleverd aan twee artikelen, een in 'Drielse Vertellingen' (2015) en een in 'Tussen de Voorn en Loevestein' (september 2016).

Het is vooral zijn verdienste geweest dat in ieder geval een beknopte versie van de onderzoeken niet in het stof van de tijd verloren is gegaan.

Na veel problemen met mijn gezondheid en gelukkig het herstel ervan, ligt nu dit boekje voor u. Er is nieuwe informatie beschikbaar gekomen, onder andere de dagboek aantekeningen van Jeanne Boelen-de Rooij, die een intrigerend beeld geven van het leven van een jong gezin aan de hand van de geboorten van haar vier kinderen: de mobilisatie van Louis Boelen, het uitbreken van de oorlog, de clandestien gekochte zak aardappelen, de hulp aan een Jood en uiteindelijk zijn detentie in Kamp Vught. Het in elkaar grijpen van al deze gebeurtenissen en omstandigheden geven een veel verder reikend perspectief op het noodlottige levenseinde van Louis Boelen, 24 september 1944.

We kunnen er niet omheen, de emoties bij het schrijven hebben ons meermalen zeer aangegrepen. We zijn daarom Trees Blom buitengewoon erkentelijk voor de wijze waarop ze steeds opnieuw ons over een hinderenis heeft geholpen, teksten heeft gecorrigeerd en de vinger aan de pols gehouden. Zij is daarbij eveneens onze 'Sparringpartner' geweest. Voortdurend heeft ze ervoor gewaakt dat emoties niet ongemerkt de overhand hebben gekregen bij het schrijven.

Eveneens veel dank aan Jan Buylinckx, voor zijn stimulans om ons onderzoek zo ver mogelijk door te zetten en zijn hulp bij het vele archiefwerk. De samenwerking met Gerard de Leeuw moet hier tegelijk met die van Buylinckx genoemd worden. Hij is het geweest die op een heel rustige manier mij geholpen heeft mijn bijdrage voor 'Drielse Vertellingen' tot een goed en begrijpelijk leesbaar artikel te maken.

Onze dank aan Agniet van Goelst Meijer voor het ter beschikking stellen van twee foto's en de passe-partout in de lijst waarin haar vader de gedenkpenning van Hotel 'Den Boogerd' heeft ontvangen. Wat gemakkelijk vergeten wordt is mijn dank voor het telefoongesprek met Bertjan Kers, journalist van het Brabants Dagblad. Hij heeft mij de weg gewezen om in het Nationaal Archief CABR-dossiers te kunnen inzien.

Tot slot zijn we ook al diegenen bijzonder erkentelijk met wie we uitvoerige gesprekken hebben gehad. We noemen Marianne Verheijke. Zij heeft, zelf nog maar vier jaar, toch duidelijke herinneringen aan de gebeurtenissen in Alem. Hoe ze met haar ouders over het dak van de school heeft kunnen vluchten. Johan van Mil en Theo Hanegraaf die, hoewel zeer oud maar toch helder van geest, over veel vraagpunten van de evacuatie, de pilotenhulp en het verzetswerk van Leo Klingen uitsluitend hebben kunnen geven.

Rest nog onze bijzondere dank voor de mensen van het NIOD (René van Heijningen), het Nationaal Museum Kamp Vught (Els van der Meer), het Regionaal Archief Rivierenland (Jan Buylinckx), het Streekarchief N.O. Brabant in de Citadel van 's-Hertogenbosch (Hilde Jansma), het AVOG Crash Museum (Peter Monasso) en het Nationaal Archief (de naamloze medewerkers die steeds mogelijk bruikbare dossiers voor dit onderzoek hebben opgezocht) voor hun steun bij het tijdrovende speurwerk in de archieven.

*Gerard Dubbeld, april 2020*



10 mei 1948 monument te Alem aan de Jan Klingenweg.